

MARKO ŠARINIĆ

Turinina 4

HR – 10.000 ZAGREB

marko.sarinic@zg.t-com.hr

NOVCI PAVLA ŠUBIĆA I BRATA MU MLADENA I (1302.–1304.)

UDK 737.122.1 "13" (436.9)
Izvorni znanstveni rad

Autor pruža pregled svih do sada poznatih groša Pavla Šubića i brata mu Mladena I. te objavljuje jedan do sada nepoznat primjerak, rođan nedavno na jednoj strani numizmatičkoj aukciji.

Glavne riječi : Pavao Šubić, Mladen Šubić, Bosna, groš.

Key words : Pavao Šubić, Mladen Šubić, Bosnia, grossus.

Pleme Šubića je vrlo staro te se već u ugovoru »Pacta conventa« što su ga, prema predaji, 1102. godine sklopili predstavnici hrvatskih plemena s ugarskim kraljem Kolomanom nalazi ime Mrmonje Šubića. To je pleme imalo nekoliko ogranaka, a jedan ogranak su i Šubići Bribirski (WYROUBAL 1983: 6–8). Godine 1272. na ugarsko – hrvatski prijesto stupio je tek desetogodišnji kralj Ladislav IV. Arpadović. U hrvatskim zemljama predstavnici državne vlasti bili su banovi i to jedan za Slavoniju, a drugi za Hrvatsku s Dalmacijom. Već 1273. godine javlja se kao ban Hrvatske i Dalmacije knez Pavao Šubić Bribirski. Kako su u Ugarskoj pod vladanjem djeteta – kralja započele velike političke borbe i spletke, tako je i ban Pavao iskoristio te nesređene prilike da što više podigne i učvrsti svoj ugled i vlast. No i u samoj Hrvatskoj su se zaoštrile prilike i to najviše zbog sukoba autonomnih gradova Trogira i Šibenika te je izgledalo da će se dobar dio primorske Hrvatske odmetnuti od kralja Ladislava. Zbog toga je 1275. godine ban Pavao skinut s banske časti, a za bana je postavljen ban Nikola. Ban Nikola je uspio izmiriti zavađene gradove te se nakon uspješno obavljenog posla vratio u Ugarsku, a Pavao je ponovno postao banom 1278. godine te je ostao na tom položaju sve do svoje smrti, 1312. godine. Nakon smrti kralja Ladislava IV. 1290. godine na prijesto je došao Andrija III. Arpadović, a kao protukralj se pojavio napuljski princ Karlo Martell iz obitelji Anjou, šurjak bivšeg kralja Ladislava. Uz Karla Martella je stao i papa Nikola IV. te ga i okrunio 1290. god. za kralja Ugarske i Hrvatske. Još je samo trebalo dovesti mladog kralja u državu, a zato je trebalo dobiti naklonost ugarskih i hrvatskih velikaša. Da bi osigurao naklonost bana Pavla, napuljski kralj Karlo II. izdao je 19. kolovoza 1292. god. povelju kojom je, u ime svog sina Karla Martella, podijelio banu i njegovu rodu gotovo čitavu Hrvatsku i Dalmaciju. Time je ban Pavao postao gospodarom čitave banovine, a sve hrvatsko malo i veliko plemstvo njegovim vazalima. Sama banska čast trebala je postati nasljednom u njegovoj obitelji.

Kralj Andrija doznajući za privilegije koje je ban dobio od Anžuvina i sam izdaje 1293. godine povelju kojom mu potvrđuje nasljednu basku čast. Ban kao odličan diplomat primio je od Andrije prava i časti, ali nije prekinuo veze s Anžuvincima u Napulju. Nakon iznenadne smrti Karla Martella 1295. godine napuljski dvor je ponovno pokrenuo akciju da na hrvatsko – ugarski dvor dovede sina pokojnog kralja Karla Roberta. Ponovno se ban Pavao pokazao kao izvanredan diplomat te se nije izričito svrstao ni na jednu stranu, već je čekao da vidi što će donijeti vrijeme.

Ban se tih godina posvećuje sređivanju prilika u svojoj banovini. O tome svjedoči povelja od 26. prosinca 1298. god., gdje ban u Vrani rješava neki spor knezova Gusića Krbavskih u kojoj se naziva banom čitave Hrvatske. Već u povelji od 7. travnja 1299. god. proširuje svoj naslov u: ban Hrvatske, Dalmacije i gospodar Bosne (*Banus Croacie, Dalmacie et Dominus Bosne*). Kako je ban Pavao došao do naslova »gospodar Bosne« do danas još nije jasno, ali je sigurno da nije došlo bez teških borbi i rata. Rat se morao sigurno voditi nekoliko godina dok banov brat Mladen 1302. god. nije došavši do Drine, potpuno ovladao Bosnom. Tada je ban Pavao, kao gospodar Bosne, svoga brata Mladena proglasio banom Bosne. Prvi put na ime bosanskog bana Mladena nailazi se u latinskoj povelji, izdanoj u Hokući 11. lipnja 1302. god. (*Nos Mladinus, banus Bosniensis*).

Glavna zadaća bana Mladena bila je u tome da u Bosni učvrsti svoju vlast i vlast bana Pavla te da povede oštru borbu protiv bogumilske hereze. Pri tom je morao voditi teške i krvave borbe te je u jednoj od njih, u lipnju 1304. godine, smrtno stradao (RENGJEO 1936: 94–103).

Novci bana Pavla kovani su po uzoru na mletačke groše – matapani. To je učinjeno zbog toga da njegov novac lakše i neopazice uđe u promet. Groš je svojim izgledom, veličinom i težinom odgovarao mletačkom, jedino se razlikovao po natpisu na aversu (RENGJEO 1943. 237–291). Ovdje ćemo se pozabaviti novcem bana Pavla i brata mu Mladena. Do sada je u literaturi bilo objavljeno pet primjeraka ovoga novca. Od tih pet primjeraka za primjerke pod rednim brojem dva i tri se odavno ne zna gdje su, je li još uopće postoje. Pod rednim brojem šest nalazi se novootkriveni primjerak, prodan nedavno na jednoj stranoj numizmatičkoj aukciji.

1.Av.: Natpis desno, odozgo prema dolje : DUX PAVL, u sredini natpis niz koplje BAN, a lijevo odozdo prema gore MLADEN. Desno stoji svetac i predaje desnicom banu zastavu (s amblemom križa) na dugom koplju, koje dopire sve do donjeg ruba novca; oko glave mu točkasta aureola. Lijevo do njega stoji ban, u dugačkom plaštu ukrašenom draguljima, primajući desnom rukom zastavu, a lijevom drži smotak.

Avers kovan istim kalupom kao i groš broj pet?

Rv.: Isus sjedi na prijestolju, držeći na lijevom koljenu knjigu, ukrašenu s pet dragulja; oko glave mu aureola. S obje strane glave natpis IC – XC.

Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest. Promjer 22 mm. Težina 2.07 grama. (RENGJEO 1936; RENGJEO 1943; 1959).

Magyar Nemzeti Múzeum

2.Av.: Natpis : DVX PAVL~ – BAN – MLADEn. Slika na ovom novcu je slična kao kod prethodnoga a raspored natpisa je isti.

Rv.: Natpis : IC – XC. Slika je slična kao kod prethodnog novca (LJUBIĆ 1875; RENGJEO 1936; 1943; 1959).

ŠAFARIK 1856: 280, tabla II,5.

3.Av.: Natpis : DVX PAVL~ – BAN – MLADEn. Slika i na ovom novcu je slična prethodnima, a raspored natpisa je isti

Rv.: Natpis : IC – XC. Slika je slična kao kod prethodnog novca (EGGER 1866; RENGJEO 1936; 1943).

EGGER 1866: 165, tabla VI,1

4.Av.: Natpis : DVX PAVL – BAN – MLADEn'. Slika i na ovom novcu je slična prethodnima, a raspored natpisa je isti.

Rv.: Natpis : IC – XC. Slika je slična kao kod prethodnog novca (KRASNOV 1973).

Promjer 21 mm. Težina 1,79 gram

KRASNOV 1973: 44, T. IX.

5.Av.: Natpis : DVX PAVL – BAN – MLADEN. Slika i natpis isti kao kod rednog broja 1 – kovano istim kalupom?

Rv.: Natpis : IC – XC. Slika i natpis kao kod rednog broja 1 – kovano istim kalupom? (*Numismatica Wien* 1976)

Promjer? Težina 1,88 gram

Numismatica Wien, Auktion XII, lot 1473, Beč 1976.

6.Av: Natpis : DVX PAVL – BAN – MLADEN'. Slika i na ovom novcu je slična prethodnima, a raspored natpisa je isti

Rv.: Natpis : IC – XC. Slika je slična kao kod prethodnog novca
Promjer : 21 mm. Težina 1,90 gram

2 : 1

BIBLIOGRAFIJA

- DOLENEC, I. 1993 – *Hrvatska numizmatika od početaka do danas. Kovani novac, papirni novac, radne marke, privatna izdanja kovanog novca – žetoni*. Zagreb, 1993. 60–63.
- EGGER, G.A. 1866 – Die Münzen von Bosnien und Dalmatien. *Wiener numismatische Monatshefte* (Wien), 2/1866: 157–177. (165, tabla VI,1)
- KRASNOV, G. 1971 – Još dva neobjavljena primjerka novca Šubića Bribirskih. Summary: Two more non-referred to coins issued by the princes Šubić Bribirski. Zusammenfassung: Über noch zwei bis jetzt nicht beschriebenen von den Fürsten Šubić Bribirski herausgegebenen Münzexemplaren. *NV*, 18/1971, 29: 1–2.
- KRASNOV, G. 1973 – Novi prilog istraživanjima novca Šubića Bribirskih. Zusammenfassung: Ein weiterer Beitrag zur Forschung der Münzen von Fürsten Šubić de Bribir. Summary: A further contribution to the research regarding the coins of Duke Šubić od Bribir. *NV*, 20/1971, 31: 44–45, +T.IX.
- LJUBIĆ 1875 – LJUBIĆ, Šime. *Opis jugoslavenskih novaca*. Zagreb, 1875: 200–202, T.XVI,4
- METCALF, D.M. 1988 – Prijedlog atribucije metalnog novca (kovanog novca) Pavla i Mladena Šubića. Summary: A proposed attribution for the coins of Pavao and Mladen Šubić. *Numizmatika* (Zagreb) 7, 1988: 60 – 61
- RENGJEO, I.
– 1926. Naši stari novci. Sarajevo, 1926: 1–12+T. 1–4.

- 1929. Novci porodice Šubića. *Napredak* (Sarajevo), 18(19!)/1929: 75–83.
 - 1936. Novci bana Pavla Šubića (Prilog hrvatskoj numizmatici). *Studija. Résumé: Die Münzen des Paul Šubić Banov c. Kroatien-Dalmatien und Herrn v. Bosnien (1273–1312). Numizmatika*, 2–4/1934–36: 94–105. T.IV,1.
 - 1943. Novci bosanskih banova i kraljeva. *Glasnik Hrvatskog državnog muzeja* (Sarajevo), 1943: 237–291.
 - 1959. *Corpus der mittelalterlichen Münzen von Kroatien, Slavonien, Dalmatien und Bosnien*. Graz, 1959: 64–65, T.XIII,732.
- ŠAFARIK, J. 1856 – *Glasnik društva srbske slovenosti* (Beograd), 8/1856: 280, tabla II,5.
- WYROUBAL, Z. 1983 – Novac bana Pavla Šubića. *Obol* (Zagreb), 21/1983, 35: 6–8.
- ***** 1976 – *Numismatica Wien*. Aukcijski katalog br. 12. Wien, 1976, lot 1473, 106.

SUMMARY

COINS OF PAUL ŠUBIĆ AND HIS BROTHER MLADEN I (1302–1304)

Paul Šubić of Bribir made his entry into history as the *Ban* (vice-roy) of Croatia and Dalmatia as early as 1273, but was dismissed in 1275. He was appointed *Ban* once more in 1278 and kept this position until his death in 1312. During the dynastic strife in the realm, in which Paul played an important role, Charles II King of Naples, in order to secure his son Charles Martell's succession to the Hungarian and Croatian throne, issued a charter on August 19, 1292 by force of which Paul Šubić and his kin were given almost the whole of Croatia and Dalmatia. The position of *Ban* was supposed to remain hereditary in Paul's family. King Andrew III of Hungary and Croatia, Slavonia and Dalmatia, having heard of this, issued a similar charter confirming Paul's status as *Ban*. Being a good diplomat, Paul of Bribir accepted all the honours and functions offered to him by King Andrew, but did not sever his contacts with the Anjous from Naples. When Charles Martell died in 1295 the court of Naples tried to place his son Charles Robert to the Hungarian and Croatian throne.

Ban Paul was very active in this period settling affairs in his estate. One of the proofs of this is a charter dated December 26, 1289 at Vrana, in which the *Ban* had to settle a legal case between the Gusić of Krbava family. In this charter he signed himself *Ban* of Croatia. In a charter dated April 7, 1299 his titles were even wider: *Ban* of Croatia and Dalmatia and Lord of Bosnia (*Banus Croacie, Dalmacie et Dominus Bosne*). The Bosnian part of the title and how Paul acquired it still remains obscure, but it is certain that this could not have happened without a war. There must certainly have been a war which lasted for several years, until Paul's brother Mladen reached the Drina in 1302 and conquered Bosnia. At this moment Paul, as Lord of Bosnia, proclaimed his brother Mladen *Ban* of Bosnia. Mladen was for the first time mentioned as *Ban* of Bosnia in a document in Latin, issued at Hokuća on June 11, 1302 (*Nos Mladinus, banus Bosniensis*). His rule ended in 1304 when he fell in battle.

Ban Paul's coins were struck after the Venetian grossi of the Matapan type. A reason for this was to help the money enter into circulation without being recognized. The grossi resembled the Venetian coins in appearance and weight, the only difference being in the inscription on the reverse. Only five specimens have been published so far, the whereabouts and existence of two among them (under Nos. 2–3) have for a long time remained unknown. The coin described under No. 6 is a recently discovered specimen, sold at a foreign numismatic auction a short time ago.

Rukopis primljen: 17.II.2010.
Rukopis prihvaćen: 20.II.2010.